

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

verteerbaar: de auteur citeert overvloedig duizend-en-een bronnen waarbij regelmatig hele bladzijden tussen aanhalingstekens staan. Ook al beweert een criticus (in een van de talrijke parateksten) dat deze lappendeken net de charme van het project uitmaakt en aangeeft dat hier uit vele materialen een groter bouwwerk gerealiseerd wordt, toch werkt ook geregeld de overdaad verwarrend. Maar wie stevig de pas erin zet komt ook bij allerlei uitgangen van dit labyrint terecht waar hij wellicht blij verrast zijn lievelingsplek ontwaart zoals Freud op 3 september 1900 op de Acropolis.

Racisme, in en buiten de spreekkamer

Bespreking van

Narendra Keval (2016). *Racist states of mind — Understanding the perversion of curiosity and concern*. Londen: Karnac Books. ISBN 978 1 78049 074 8, 141 pp., £ 17,94

PIET DECOSTER

Een basisidee in de psychoanalyse is dat onze notie van identiteit in feite een complexe lappendeken is van allerlei identificaties, bijeengesprokkeld uit min of meer toevallige contacten. Hiermee gaan wij uit van een realiteit die haaks staat op de mythe van zuiverheid en uniformiteit. Stigmatisering speelt een belangrijke rol binnen de psychoanalyse. Ook etnische haat is voor de psychoanalyse geen vreemd onderwerp.

In onze tegenwoordige tijd waarin zowel vrijwillige als gedwongen migratie de Westerse wereld koptbrekers en zielenleed bezorgt, lijkt de stelling van Freud dat de mens een wolf is voor de andere mens van toepassing te zijn. Indicatief hiertoe is het recentelijk door Donald Trump afgevaardigde inreisverbod in 'The land of the free'.

Racist states of mind van Narandra Keval vertrekt vanuit de idee dat wij als klinici in onze behandelkamers niet of onvoldoende het juiste gewicht toedichten aan externe gebeurtenissen verbonden aan ras en etniciteit.

De auteur houdt een pleidooi om zaken gerelateerd aan ras of etniciteit niet als externe zaken te beschouwen — zijnde minder belangrijk dan de interne wereld en de overdrachtsrelatie —, maar wel integraal behorend tot het psychische leven en het therapeutische proces. Het gaat hierbij om afkomst in de letterlijk zin van het woord. Hoe de buitenwereld en de binnenwereld op elkaar ingrijpen vormt de focus van dit boek.

Racisme dient namelijk al te vaak als gemakkelijksoplossing voor meer gelaagde of complexere innerlijke aangelegenheden waaronder het niet kunnen aanvaarden van het tekort, het zoeken naar een imaginair Utopia of 'Moederland' en het voorbijgaan aan een eigen verlangen en een daarbij behorende emotionele vrijheid. Dit boek onderzoekt verschillende aspecten van zowel racistische als etnische problematieken bij individuen, organisaties en de gehele maatschappij. Centraal staat hierbij de notie dat elk van ons het in zich heeft om vooroordelen ten aanzien van een/de ander te hebben.

Laat het net onze narcistische kwetsbaarheid zijn die een vruchtbare bodem vormt voor racistische gevoelens. Tijdens het lezen worden we gewezen op het aanvaarden en het op ons nemen van onze eigen verantwoordelijkheid als individu ten opzichte van racisme. Het is onze taak als analytici om racisme met open vizier te benaderen, om een dieper inzicht te verwerven in de menselijke kwetsbaarheden die aan de basis liggen van racistisch denken en voelen.

Keval heeft in zijn boek een aantal fragmenten uit de fameuze anti-immigratiespeech van de conservatief Enoch Powell (april 1968) gepubliceerd. Hij analyseert deze speech in een poging de achterliggende

fantasieën te begrijpen bij wat hij als een centraal gevoel in racisme identificeert, namelijk het gevoel van psychische beroving, van tekortgedaan worden. De beschuldigende vinger gaat in de richting van de etnische ander, maar onbewust lijkt de aanklacht ook gericht tegen een imaginair koppel in de schaduw, zo stelt hij. De komst van de vreemde voelt niet enkel aan als een symbolisch verlies van wat een geliefde kan vertegenwoordigen of een gemeenschap of natie, er is ook een wroeging die verband houdt met een verraad dat heeft plaats gevonden. Alsof een reine en geïdealiseerde moederlijke ruimte is aangetaast, voorheen gevrijwaard van verschillen en varianten. De zichtbare toestroom van vreemdelingen dreigt een geïdealiseerde relatie te besmetten. De komst van de vreemde kan onbewust een rivaliserende zuigeling vertegenwoordigen die aangevalen wordt, maar op de achtergrond ook een imaginair koppel dat dit mogelijk maakt. Zo legt Keval een relatie tussen de racistische scène en de oerscène. Impliciet bestaat de angst zich buitengesloten te voelen van het genot dat het potente koppel vertegenwoordigt, met alle afgunst van dien. Het rijkelijk aanwezige klinische materiaal uit zijn eigen praktijk laat je als lezer toe meer in contact te komen met de mogelijke redenen voor het gebrek aan rede in de racistische dynamiek. Zijn psychoanalytische werk toont ons namelijk niet zozeer hoe de racistische wreedheid vermeden kan worden, als wel hoe rede en racisme op elkaar ingrijpen en elkaar kunnen versterken. Ook hier vormt de mogelijkheid om te blijven nadenken in confrontatie met het onredelijke uiteindelijk de container van waaruit racisme bestreden en aangepakt kan worden. Dat Narendra Keval naast analyticus ook zelf immigrant is, maakt dat je als lezer van het boek tevens een eerstelijns getuigenis hebt van hoe zowel bewust als onbewust racisme zijn effect heeft op de psyche en het gevoel van eigenwaarde bij diegene die met

racisme te maken krijgt, als clinicus en als mens.

Racisme verschijnt in dit boek als verraderlijk fenomeen met verschillende gezichten. Op subtiele, sluwe en gewiekste wijze heeft racisme de neiging zich te vermommen als een kameleon, wat het moeilijk — zo niet onmogelijk — maakt zijn ware bestaan aan te tonen. Tevens maakt dit boek ons duidelijk hoe racisme nooit ver weg is geweest en nooit ver weg zal zijn.

De auteur ondernam een wat mij betreft geslaagde poging om verschillende aspecten van de onbewuste mechanismen waaruit racisme is opgebouwd te verkennen en te begrijpen.

Over het creatief en destructief potentieel van groepen

Bespreking van

Jason Maratos (red.) (2015). *Foundations of group analysis for the twenty-first century*. London: Karnac Books. ISBN 978 17 8220 1120, 336 pp., £26.99

TRUI MISSINNE

Jason Maratos kreeg de interessante opdracht van het bestuur van *The Institute of Group Analysis* (IGA) om naar aanleiding van hun veertigjarig bestaan een bundel met de meest relevante bijdragen van hun leden, samen te stellen. (De IGA werd in 1971 opgericht door Foulkes en enkele van zijn medewerkers om te voorzien in een welgekomen opleiding in de groepspsychotherapie. Tot op de dag van vandaag verzorgt dit — in Londen gevestigd, maar wereldwijd vertakt — instituut een gerenommeerde vorming tot groepspsychotherapeut.) Meer concreet nodigde Maratos een groot aantal collega's uit om terug te blikken op de ontwikkeling van hun identiteit als professio-